

БОЙЧЕНКО ОЛЕНА, магістрант
Миколаївського національного
університету ім. В. Сухомлинського

МУЗИЧНА НИВА Т.Г. ШЕВЧЕНКА НА ТЛІ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

*Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!*

Т. Шевченко, «До Основ'яненка»

Тарас Шевченко увійшов у ХІХ століття як універсальна особистість, заявивши про себе в різноманітних галузях людської діяльності. Мистецька постать Кобзаря у всій своїй багатогранності є монолітна, цільна, з нерозривною єдністю творчого мислення. Різні види художньої діяльності нашого митця становлять органічне ціле, взаємно розвиваючи, доповнюючи і пояснюючи один одного.

Геніальність Т.Г. Шевченка яскраво світиться трьома рівноцінними гранями свого таланту – поезія, живопис, музика. Полум'яне слово Шевченка-поета немов летючою стрілою вражає, пориває серця людей до національного самоусвідомлення та самоствердження в єдиній соборній, незалежній українській державі. «Обніміться ж, брати мої, // Молю вас, благаю!» і сьогодні звучить надзвичайно актуально. Політичне та естетичне кредо Т.Г. Шевченка полягає в духовному єднанні поета і народу. Власне, Т.Г. Шевченко сформував літературну українську мову на основі народної і своєю творчістю утвердив її статус національної літературної мови. Поетичне слово Т.Г. Шевченка стало вагомим чинником пробудження національної свідомості української нації його унікальна творчість завершила процес становлення нової української літератури як важливої частки мистецьких надбань в загальносвітовій скарбниці духовних цінностей. А наступні покоління письменників постійно будуть черпати натхнення і насагу в поетичній Музі українського генія [5].

Т.Г. Шевченко-художник був таким самим «апостолом правди» і не ухилявся від тої високої ідеї – любові до людей, яка червоною ниткою проходить крізь усі його поетичні твори. Він завжди гаряче

повстає проти будь-якого гніту людського духу, кличе до любові до всіх слабих, пригноблених і всі вони однаково знаходять у ньому свого оборонця. Т.Г. Шевченко-художник працював у галузі станкового живопису, графіки, монументально-декоративного розпису та скульптури, досконало володів технікою акварелі, олії, офорта, рисунка олівцем і пером. Він є автором понад тисячі картин (втрачено більше як 165 творів). У 1860 році Т.Г. Шевченко дістає звання академіка гравюри за офорти з картин К.Брюлова та автопортрети. Його малярські роботи відзначаються психологічною глибиною та віртуозністю штриха. Своєрідною за сюжетом, композиційною будовою та ідейним наповненням є картина «Катерина» (1842 р.). У ній, подібно до народних картин, кожен елемент зображення є певним символом: дівчина є уособленням України, а дуб символізує її велич і красу. Як художник, аквареліст, графік та живописець Т. Г. Шевченко стоїть на рівні світового образотворчого мистецтва [1].

Стосовно музичного обдарування Т.Г. Шевченка, необхідно відзначити, що музикальність є визначальною рисою менталітету українців. Видатний композитор Петро Чайковський, дід якого був козацького роду на прізвище Чайка, зазначав: «Бувають щасливо обдаровані природи і бувають так само щасливо обдаровані народи. Я бачив такий народ, народ-музикант – це українці». Мабуть не знайдеться жодного українця, який би не любив співати. Співав і наш Великий Тарас протягом усього свого життя. У народній пісні Т.Г. Шевченко знаходив розраду і відчував втіху і задоволення. Поет згадує своє сирітське безрадісне дитинство у вірші «А.О. Козачковському»:

*Там собі у бур'яні,
Щоб не почув хто, не побачив,
Виспівую та плачу.*

Палку любов до народної пісні прищепили йому мати, яка співала колискові, дід – історичні (про Коліївщину), батько – чумацькі, сестра Катерина – ліричні. За свідченнями сучасників, Т.Г. Шевченко міг слухати співи годинами в якомусь вдячно молитовному настрої. Спів для Тараса був органічною потребою. П. Куліш згадував, що коли Т. Шевченко співав, усі довкрузь замовкали і зачаровано слухали, дехто плакав, а він співав людям на втіху та собі самому ще й на більшу. Т.Г. Шевченко мав голос приємного сріблястого тембру – тенор. Він співав серцем і був визнаний справжнім народним співцем України [4].

Т.Г. Шевченко знав дуже багато народних пісень. Ліричні пісні були співзвучні його вразливій, ніжній душі. До інших улюблених пісень поета належать «Та нема в світі гірш нікому», «Тяжко-важко в світі жити», «Ой, у степу могила», «Та забіліли сніги», «Тече річка невеличка».

Необхідно відзначити, що Т. Шевченко все життя також збирав і записував українські народні пісні, а деколи і сам створював мелодії до своїх віршів (пісня «Ой, повій, вітре, з великого луку та розвій нашу тугу»). Поет записував тексти пісень, а щодо мелодій, то завдяки своїй природній музичній обдарованості, швидко їх схоплював і засвоював напам'ять [7]. Він був одним з перших фольклористів, який зумів побачити в народній пісні феномен української нації:

*Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!*

Такі рядки могла написати людина, музичний талант якої закорінений глибоко в душі. Поетична спадщина нашого Тараса виросла з української народної пісні. Нікому до Т. Шевченка і після нього не вдавалося так щиро, палко і повно передати почуття народу, його волелюбний дух, ніжну, мрійливу душу та сподівання на кращу долю. Про глибокий органічний зв'язок поезії Т.Г. Шевченка з народною творчістю свідчить той факт, що назва «Кобзар», яку дав Тарас невеликій ранній збірці своїх творів, перейшла на весь поетичний доробок митця. Особливо припали до душі нашого поета думи у виконанні славного бандуриста Остапа Вересая. З вдячності за високе кобзарське мистецтво Т.Г. Шевченко передає йому свій «Кобзар» з дарчим написом, а також гроші. Цікаво відзначити, що деякі свої поезії Т. Шевченко підписував ім'ям Кобзар Дармограй.

Т.Г. Шевченко не уявляв собі життя без пісні. Навіть малюючи картину, він завжди тихенько наспівував народні пісні, чаруючи друзів і свого учителя «великого Брюллова», як називав Т.Г. Шевченко Карла Брюллова. Зі спогадів самого Тараса дізнаємось, що під час роздумів про майбутню картину «хто його зна - відкіль несеться, несеться пісня, складаються вірші, дивись, уже і забув, про що думав, а мерщій запишеш те, що навіялось».

Українські народні пісні та думи стимулювали також художньо-образну сферу поетичної спадщини Т.Г. Шевченка, а яскраво виражена їх мелодійність, наспівність перейшла і в поетичне слово

Кобзаря. Народні пісні, які згадує Т.Г. Шевченко у своїх поезіях, є часткою духу самого поета, його внутрішнього світу [2].

Т.Г. Шевченко добре орієнтувався в класичній музиці, досконало знав сучасне музичне мистецтво, тонко відчував його естетичну вартість, по-фаховому розбирався у виконавській майстерності співаків та інструменталістів. Поет використовував таку музичну термінологію, яка свідчить про глибоку обізнаність з музикою (тема, варіації, соната, каватина, дует, квінтет, увертюра, ораторія, серенада, лад...). Тарас сам грав на кобзі, торбані та бандурі і дуже любив задушевний м'який тембр віолончелі. Герой його повісті «Музикант» так характеризує цей інструмент: «Тільки одна душа людини може так плакати і радіти, як співає і плаче цей чудовий інструмент».

Т.Г. Шевченко був дуже чутливим, тонким музикантом-інтерпретатором, вдумливим музикантом-критиком, музикантом-мислителем. На думку видатного українського музикознавця М. Гордійчука, Тарас Шевченко – наймузикальніший поет у світовій літературі.

Одним з перших друкованих музичних творів на текст Т. Шевченка є солоспів «Сирота» («Нащо мені чорні брови»), автором якого став друг поета Микола Маркевич (1847 р.). Першою оперою на Шевченкову тематику стала «Катерина» Миколи Аркаса (1891 р.), а першим балетом — «Лілея» Костянтина Данькевича (1939 р.) [6].

Пророче слово Тараса Шевченка є невичерпним джерелом натхнення для багатьох поколінь українських композиторів. Його значення для розвитку української музики важко переоцінити. Два корифеї української професійної музики – М. Лисенко і С. Людкевич стверджували, що мудре, відважне, сильне, вольове, полум'яне слово Тараса Шевченка та його страдницьке життя зробило їх українцями і мало вирішальне значення у тому, що вони стали на важкий, але почесний шлях служіння рідному народові. Людкевич писав: «Коли б не поезія Тараса Шевченка, я, мабуть, взагалі не став би композитором», а Лисенко – дворянин, син полтавського поміщика, власника кріпацьких «душ», схилив свою голову у побожному поклоні перед сином кріпака і беззастережно віддав його могутньому слову свою співучу душу митця [3].

Отже, без Т.Г. Шевченка не було б у нас ні Лисенка, ні Людкевича, а точніше – української національної професійної музичної школи. Феноменологічна постать Тараса Шевченка

з'явилася в критичний момент розвитку української нації. Все рухалося до загибелі. Поет писав:

*...Заснула Вкраїна,
Бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла,
В коморі, в болоті серце прогноїла
І в дупло холодне гадюк напустила,
А дітям надію в степу оддала.*

І в цей час Доля нам посилає Великого Тараса, щоб український народ заговорив своєю рідною, наймилозвучнішою мовою у світі. А без мови немає народу. Т.Г. Шевченко став духовним провідником української нації. Його могутній голос розбудив в українців почуття національної гідності і вказав шляхи подальшого історичного розвитку – до створення власної, незалежної, соборної держави.

Творчість великого Кобзаря належить до вічно живих явищ, які не спиняються на тій точці, на якій застала їх смерть, але далі розвиваються вже в свідомості суспільства. Кожна епоха висловлює про них свою думку, і як би вірно не зрозуміла вона їх, але завжди залишить наступній епосі сказати щось нове й вірніше, і жодна не висловить усього остаточно.

Список використаних джерел:

1. Зайко, М. Тарас Шевченко як музична особистість [Текст] / М. Зайко // Українська музична газета. - 2006. - Січ.-Берез. (№ 1). - С. 8.
2. Захарчук, О. Шевченко-музикант [Текст] / О. Захарчук // Дзвін. - 2012. - № 3. - С. 114-117.
3. Костюк, Н. Поезія Тараса Шевченка в українській музиці: імена і жанри [Текст] / Н. Костюк // Студії мистецтвознавчі. - 2008. - Число 2. - С. 101-110.
4. Пахолків, А. Музичні струни Шевченкової душі [Текст] / А. Пахолків // За вільну Україну. - 2003. - 20 трав. - С. 5.
5. Степанишина, Ю. Тарас Шевченко і національна музична культура [Текст] / Ю. Степанишина // Українська мова і література в школі. - 2000. - № 5. - С. 73-76.
6. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.[Текст]: В 3 кн. – К., 1994.
7. Фільц, Б. Поезія Тараса Шевченка у романсовій ліриці українських композиторів [Текст] / Б. Фільц // Студії мистецтвознавчі. - 2006. - Число 2. - С. 107-110.